

Molnár Gábor¹

Bevezetés Latin-Amerika regionális folyamataiba

Előzmények

A Latin-Amerikában kibontakozó regionális folyamatok történeti-elméleti szempontból négy meghatározó integrációs filozófiára vezethetők vissza: a monroeizmusra (más néven pánamerikanizmus), a hispanoamerikanizmusra (más néven iberoamerikanizmus), az ázsianizációra (vagy másképp japánizáció), valamint a bolívarizmusra (latinamerikanizmus).²

A monroeizmus az USA vezetésével és dominanciájával kibontakozó uniót szorgalmazza az amerikai kettős kontinens (észak és dél) országai között, saját pozíciójuk erősítésére a világ többi térségével szemben. Ez az integrációs modell figyelhető meg az ALCA (Amerikai Szabadkereskedelmi Társulás), AÁSZ (Amerikai Államok Szervezete), BID (Interamerikai Fejlesztési Bank) és a NAFTA (Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás)³ hátterében.

A hispanoamerikanizmus filozófiájában Spanyolország és Portugália latin-amerikai befolyásának az újra megerősítése fedezhető fel (pl. az OEI - Ibero-amerikai Államok Szervezete -, és az Ibéro-amerikai Csúcstalálkozók által).

Az ázsianizáció elméletében korábban elsősorban Japán érdekekkel találkozhattunk,⁴ de az utóbbi időben Kína térnyerése a fogalom új szempontjait hozza felszínre. Szintén itt említhető

¹A szerző nemzetközi kapcsolatok szakértő (Javeriana Egyetem, Bogotá). PhD fokozatát a PTE Földtudományok Doktori Iskolában szerezte (2010). Több egyetem meghívott előadója Magyarországi és Dél-Amerikában.

²Részletesen lásd: ROSAS, María Cristina (2001): La economía internacional en el siglo XXI., Mexico, UNAM. és MOLNÁR, Gábor (2006): Los pilares teóricos del MERCOSUR, in: V. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia kötet, Pécs, PTE.

³1993-ban írta alá az USA, Kanada és Mexikó. Ez a kezdeményezés nagy hatással van ugyan a latin-amerikai országok gazdaságára és kereskedelmére, ugyanakkor teljes jogú tagországai közül mindössze Mexikó „latin-amerikai”.

⁴Ennek egy speciális szempontját lásd in.: Shigeru, Kochi (2007): La Economía Política de las Relaciones México-Japón en el contexto del TLCAN, Kobe University, in.:

http://www1.tau.ac.il/eial/index.php?option=com_content&task=view&id=575&Itemid=226

az APEC (Ázsia-Csendes-óceáni Gazdasági Konferencia), amelynek integráló hatása Latin-Amerika egyes országait konkrétan érinti.

Végül a bolívarizmust, vagy más néven latinamerikanizmust kell megemlíteni, mely integrációs elméletnek a XIX. századi célkitűzése az volt, hogy a latin-amerikai országok az európai hatalmaktól és az USA-tól függetlenül egy latin-amerikai uniót hozzanak létre. Ezt több tényező is indokolta: a spanyol és portugál gyarmatosítás óta meglévő nyelvi, kulturális, történelmi és társadalmi hasonlóságok, valamint a szubkontinens országai összefogva nagyobb eséllyel lettek volna képesek megállni helyüket a korabeli világ gazdaság által diktált nemzetközi versenyben.

Az utóbbi közel két évszázad során tapasztalt integrációs törekvések sikertelensége azt mutatja, hogy e cél megvalósítása nem minden problémától mentes. Egyrészt, a latin-amerikai történelem egyes kiemelkedő személyiségeinek törekvései a „belülről”, endogén módon kibontakozó fejlődési irányt erősítették. Közéjük tartoznak a latinamerikanizmus elméletének kiemelkedő képviselői.⁵ Másrészt, az utóbbi évtizedek történései éppúgy, mint a korábbi évszázadok öröksége, azt a tényt erősítik, hogy a latin-amerikai gazdasági folyamatok nagymértékben rajtuk kívül álló gazdasági erők által befolyásoltak.⁶

Minden jel arra mutat, hogy ezzel szembesülünk a XX.-XXI. századi Latin-Amerika regionális folyamatainak három nagy szakasza során is: a régi, az új és a „harmadik generációs” regionális folyamatok időszakában. Tanulmányunk célja ezeknek az időszakoknak a rövid áttekintése.

⁵ *Simón Bolívaron kívül többek között, Carlos Ibañez del Campo, Darío Urzúa, Antonio Planet, Carlos Saavedra Lamas, L.V. de Abad, Honirio E. Roigt, José Vasconcelos, Enrique Gil y Ricardo Pillado stb.*

⁶ Mint például Anglia XIX. századi latin-amerikai integrációt akadályozó magatartása, vagy a XX. században az EGK, illetve az EFTA megalakulása Európában, mely folyamatok hatására pánikszzerűen változtak a latin-amerikai integrációs elképzelések.

Latin-Amerika régi regionális folyamatai⁷

A függetlenség kivívása után eltelt több mint száz év történeti és filozófiai előzményeire alapozva, a latin-amerikai regionális folyamatok intézményrendszere ténylegesen csak a II. világháború után kezdett el kibontakozni. Ennek a folyamatnak az első időszaka az 1950-es években kezdődött és az 1980-as évek közepéig tartott. Több szerző (ROSAS, 2001; BOUZAS, 2005) a korszak regionalizmusait a „régí” jelzővel illeti. Magyar nyelven KÁDÁR Béla (1977) elemzéseit olvashatjuk erről az időszakról, noha ezek az írások nyelvezetükben nyilvánvalóan nem tudnak elszakadni koruk egyik domináns, az akkori Magyarországon is uralkodó ideológiai eszmerendszerétől. Ennek ellenére a szerző sorai világos képet adnak a latin-amerikai integrációk akkori helyzetéről, az elemzett országok gazdasági „dilemmáiról”, a protekcionista gazdaságpolitikán alapuló gazdaságok kríziséről, valamint a szintén protekcionista nézeteket és gyakorlatot alkalmazó integrációs törekvések lehetőségeiről.

Az 1960-as években úgy tűnt, hogy a világgazdaság szempontjából kis gazdasági potenciállal rendelkező fejlett országok számára a műszaki – strukturális fejlődést és a nemzetközi húzóágazatok expanziójába való bekapcsolódás lehetőségét a gazdasági integráció biztosíthatja. Ezzel ellentétben, a fejlődő országokban – így Latin-Amerikában is – az integrációs folyamatokat nem a gazdasági fejlettség, hanem éppen annak fejletlensége sürgette.⁸ A latin-amerikai országokban is fontos volt figyelembe venni azt a tényt, hogy a piacon keresztül történő integrálódás, vagyis a vineri iskola⁹ ésszerűsége megkérdőjelezhető volt azokban az esetekben, amikor a piac és a kereskedelem eleve fejletlen volt.¹⁰

⁷ A regionális folyamatokon belül a nemzetközi gazdasági integrációkat vizsgálom, amit metodológiai szempontból a „nemzetközi gazdasági integrációk földrajza” elméleti keretek között elemzek. Lásd. részletesen in.: TÓTH, József – GOLOBICS, Pál (2002): A nemzetközi regionális együttműködés egyes elméleti kérdései, 151-161. oldal. in.: ABONYINÉ, P.J. – BECSEI, J. – Kovács, Cs. (Szerk.) (2002): A magyar társadalomföldrajzi kutatás gondolatvilága, Ipsilon Kiadó és Pedagógiai Szolgáltató Kft., Szeged.

⁸ KÁDÁR, Béla (1977), ibdem, 193. oldal.

⁹ VINER, Jacobo (1892-1970) kanadai közgazdász liberális elméletéről van szó, aki a két világháború között Frank H. Knight-tal a Chicago-i iskolát vezette.

¹⁰ Mégis bizonyos esetekben éppen ezzel próbálkoztak, mint például az ALALC (Latin-Amerikai Szabadkereskedelmi Társulás) esetében, hogy az egyre erősödő nemzetközi gazdasági és kereskedelmi rendszerben, ahol az USA mellett már Japán és az EGK is egyre meghatározóbb szereppel bírt, Latin-Amerika országai se kerüljenek a margóra. Ugyanakkor más esetekben állami beavatkozást használtak fel az integrációs folyamat megvalósítására (Lásd. Andok Paktum).

Ugyanakkor, a fejlett európai országok integrációja (Európai Gazdasági Közösség) egy történelmileg már korábban kialakult külkereskedelmi együttműködésre épült,¹¹ ami Latin-Amerika integrációi esetében, indulásuk évében ennek csak töredékét érte el. Az MCCA (Közép-Amerikai Közös Piac) esetében 9%-ot, az ALALC (Latin-Amerikai Szabadkereskedelmi Társulás) esetében 8%-ot, az Andok Paktum országai között mindössze 3%-ot. Ráadásul az egyes integrációkban résztvevő országok külkereskedelmi volumene közötti aszimmetriák tovább mélyítették a problémákat.

A korszak másik kulcsfontosságú problémája a tagországok fejlettségi színvonala közötti aszimmetria volt. Az Európai Gazdasági Közösség országai között indulásakor közel hasonló szintet ért el az évente megtermelt GDP (kivéve Olaszországot). Ugyanakkor, az adott időszakban Latin-Amerika egyes országai között 5-6-szoros GDP különbségeket mértek. Az 1960-as években Brazília GDP-je 60-szorosa volt a paraguayinak, 40-szerese a bolíviainak, 20-szorosa az ecuadorinak, és 14-szerese az uruguayinak. Így a regionális együttműködés motorjává a „nagy ország” vált, amihez csatlakoztak a kisebb országok. A nagy országok tudtak gazdasági szempontból „befelé” fordulni, hiszen képesek voltak – legalább is bizonyos mértékig – saját gazdaságukra támaszkodni, míg a kis országoknak aktív külkapcsolatokkal és hajlékony gazdaságpolitikával kellett rendelkezniük ahhoz, hogy képesek legyenek bekapcsolódni egy-egy integrációs folyamatba. Ennek elősegítésére Latin-Amerikában a fejlettebb tagországok egyoldalú kedvezményeket nyújtottak a kevésbé fejlett tagországoknak, ami egy sokkal bonyolultabb és összetettebb problémát vetett fel: az elosztás mechanizmusát (KÁDÁR, 1977).

Ennek az időszaknak az integrációs folyamatira nagy hatást gyakorolt a BID által is támogatott CEPAL (az ENSZ Gazdasági Bizottsága Latin-Amerika és a Karib térség részére). A szervezet Latin-Amerika gazdaságtörténetét négy periódusra osztotta a nemzetközi kapcsolatok függőség elméletére (centrum-periféria) alapozva:

1. A nemzetközi piactól történő elszakadás időszaka a függetlenség kivívása idején.
2. 1850-1930-ig a kifelé történő fejlődés időszaka (export orientált gazdaságok).
3. Importhelyettesítő politikák (1930-1950-ig).

¹¹ Az EGK esetében az indulás évében ez 33% volt, lásd in.: KÁDÁR, Béla (1977), ibdem.

4. 1950 után a gazdasági megfeneklés időszaka.

A CEPAL elemzései konkrét következményekkel jártak: a latin-amerikai országok belső erőforrásainak felhasználása előtérbe került, intézményi és gazdasági struktúrák változtak, munkahelyek születtek, exportnövekedés történt, a tervezéssel foglalkozó intézményeket erősítették, a nemzetközi pénzügyi kooperáció nőtt, a nemzeti piacok megerősödtek, valamint a latin-amerikai országok közötti igazságos és hatásos integráció erősödött.¹²

E változások légkörében alakult meg az ALALC (1960), az MCCA (1960), az Andok Paktum (1969), ami ma Andok Közösség néven ismert, jelenleg már Venezuela tagsága nélkül. Továbbá, a La Plata Medence Egyezmény (1969), a CARICOM (1973)¹³, a SELA (1975)¹⁴, az URUPABOL (1963)¹⁵ és az Amazonas Kooperációs Egyezmény (1978), amelyek részét képezték a korszak integrációs hullámának. A *cepalista* elképzelés szerint, a térség számára a gazdasági-társadalmi problémákra a megoldást végső soron a latin-amerikai országok integrációja, vagyis egy európai mintára szerveződő közös piac jelenthette volna, ami mögött a *desarrollismo* elképzelése állott, vagyis az állam által irányított, protekcionista gazdaságpolitikán alapuló fejlődés regionális szintre történő emelése. Így az integrációt, jórészt a vineri elképzelésekkel ellentétben, állami (regulációs) beavatkozással képzelték el az adott régió tagországainak védelmében. Kivételt jelentett ez alól a már említett ALALC. Ennek egyik modell értékű példája az Andok Paktum volt, korának egyik legzártabb regionális folyamata. (KÁDÁR, 1977)

Minden erőfeszítés ellenére a krízisben lévő állami szféra legtöbb országban képtelen volt a valós gazdasági integrációhoz szükséges reformokat végrehajtani. Az 1960-as, majd a kőolajválságoktól sújtott 1970-es években számos latin-amerikai országban újfent konkrét

¹² ROSAS, ibdem. 145-147. oldalig.

¹³ 1972-ben a Karib Nemzetközösség vezetői a hetedik kormányfői konferenciájukon döntöttek a CARIFTA (Karib Szabadkereskedelmi Szövetség, ami 1974. május 1.-én szűnt meg.) közös piaccá alakításáról, valamint a Karib Közösség létrehozásáról, amely a Chaguaramas-i szerződés aláírásával valósult meg 1973-ban Trinidad és Tobagóban. Az 1973-as szerződést Trinidad és Tobago, Jamaica, Guyana és Barbados képviselői írták alá.

¹⁴ A Sistema Económico Latinoamericano y del Caribe (Karibi és Latin-amerikai Gazdasági Rendszer), kormányközi regionális szervezet, amelynek központja Caracas (Venezuela). 1975 októberében született. 26 karibi és latin-amerikai ország a tagja, köztük Kuba.

¹⁵ Az egyezményt Caracasban írták alá Uruguay, Paraguay és Bolívia. Célja volt többek között az Atlanti-óceánhoz vezető természetes utak kihasználása, egy multinacionális kereskedelmi flotta felállítása és nemzetközi vásárok szervezése. 13 év működés után Paraguay kilépésével megszűnt az egyezmény.

alternatívaként jelentek meg a katonai diktatúrák: Brazília (1964), Bolívia (1971), Uruguay és Chile (1973), Argentína, Peru és Ecuador (1976). Természetesen általuk sem született megoldás a szubkontinens országai számára, csak késleltették a régóta halmozódó problémák megoldását: a demográfiai robbanás következményeit, az analfabetizmust, a drogkereskedelmet, az egyre zsúfoltabb metropoliszok elviselhetetlenségét, a munkanélküliséget, az adósság krízist, a gerillaháborúkat és a szegénység felszámolását és végül, de nem utolsó sorban a gazdasági integrációk kibontakozását.

Latin-Amerikai Szabadkereskedelmi Társulás (ALALC)

A II. világháború utáni világgazdasági kontextusban mintaként szolgáló EGK (Európai Gazdasági Közösség) születése után három évvel, részben a CEPAL közreműködése által kidolgozott függőség elmélet ösztönzésére és a sokoldalú elemzések hatására 1960-ban Montevideóban Uruguay, Argentína, Brazília, Chile, Peru, Paraguay és Mexikó aláírta az ALALC egyezményt. Ehhez később csatlakozott Kolumbia (1962), Ecuador, (1962), Venezuela (1966) és Bolívia (1967). A szervezet célja volt 12 éven belül szabadkereskedelmi övezetet létrehozni a tagországok között.

Az ALALC tagországok, a korszak integrációs modelljének számító EGK-val ellentétben, a kereskedelmi sorompónak nem egy automatikus és folyamatos megszüntetésével próbálták elérni céljukat, hanem meghatározott időnként megvalósuló tárgyalásokkal szándékoztak létrehozni az úgynevezett „közös listát”¹⁶ azokról a termékekről, amelyek később fokozatosan a tagországok közötti szabad kereskedelem részét képezték.¹⁷

Minden nehézség ellenére – hiszen az egyezményt kereskedelmi recesszió időszakában írták alá – 1960 és 1972 között a tagországok közötti termékcsere összességében 360%-al nőtt, habár államonként eltérések mutatkoztak úgy a kereskedelemben résztvevő termékek arányában, mint azok összetételében. Ugyanakkor, 1970-ben a régió belüli kereskedelem aránya mindössze 12%-a volt az összes külkereskedelemnek, ami azt jelentette, hogy a

¹⁶ Létezett még a „nemzeti lista” is, amelyben azok a termékek szerepeltek, amelyekre egyes tagországok nyitottak voltak vámkedvezményt adni.

¹⁷ Ebből arra is következtethetünk, hogy noha a CEPAL hatása jelentős volt ebben az időszakban, az integrálódási folyamatot mégis a piaci mechanizmusokon keresztül próbálták megvalósítani, a már említett „vineri-modell” alapján.

tagországok fő kereskedelmi és befektetési partnerei továbbra sem a régió országai közül kerültek ki, hanem a világgazdaság centrum területeiről (Nyugat-Európa, USA, Kanada, Japán). Ez a tény továbbra is több évszázados nemzetközi kereskedelmi kapcsolatrendszer örökségeként értelmezhető.

A hetvenes évek közepére azonban nyilvánvalóvá vált, hogy más problémáknak is szerepe volt a szabad kereskedelem megvalósítása terén elért igen szerény eredményeknek: az információhiány, a külkereskedelem magas költségei, a szállítási lehetőségek és standardok hiánya, a tagországok által exportált nyersanyaglista átfedései, ami az együttműködés helyett a piacra jutásért zajló versenyt élezte ki. Ezen kívül, az egészségügyi rendelkezések hiánya, a pénzváltással és hitelezéssel kapcsolatos nehézségek, a tagországok közötti aszimmetriák kezelhetetlensége¹⁸, valamint az újra és újra fellángoló határviták is a problémákat erősítették. Mégis, sokkal súlyosabb nehézséget jelentett az a tény, hogy a tagországok iparpolitikájukat nem szándékoztak az integrációs folyamat részévé tenni. Más szóval, a továbbra is domináns importhelyettesítő politikák a gyakorlatban ásták alá a megvalósítandó célként kitűzött szabad kereskedelmet. Vagyis, az ALALC úgy hirdetett szabad kereskedelmet, hogy közben a tagországok tovább folytatták protekcionista gazdaságpolitikájukat (ROSAS, 2001, p 166).

Összességében azonban az ALALC által kibontakozó régió belüli kereskedelem két évtized alatt – 1960-tól 1980-ig – sem volt képes a tagországok között önálló kereskedelmi dinamika feltételeinek megteremtésére.

Közép-Amerikai Közös Piac (MCCA)

A „régii” regionalizmusok modell-értékű példája a Közép-Amerikai Közös Piac.¹⁹ Közép-Amerika országai nem léptek be az ALALC-ba, de ez nem jelentette azt, hogy végleg lemondtak volna az integráció gondolatáról. Sőt, ellenkezőleg, tíz hónappal az ALALC születése után, 1960. december 13-án öt ország, Costa Rica, El Salvador, Honduras, Nicaragua és Guatemala aláírták a Közép-Amerikai Általános Integrációs Egyezményt (Managua-i Szerződés). A tagországok célja volt a regionális fejlődés és a gazdasági integráció

¹⁸ Ezzel kapcsolatban részletesen lásd in: HELMUT, Janka (1975): ALALC: Ilusión o posibilidad?, in: Nueva Sociedad Nro. 19-20, Julio-Octubre, pp. 8-18.

¹⁹ A régió országainak területe és lakossága Latin-Amerika területének 2.1%-át, lakosságának 6.5%-át jelenti.

előmozdítása vámunió megvalósítása által, valamint szabad kereskedelem biztosítása a résztvevő országokból származó legtöbb termék számára.²⁰ A gazdasági integráció eszközei közül az MCCA többet is alkalmazott célja megvalósításához: a tagországok közötti multilaterális szabadkereskedelmi egyezményt, az importvámok összehangolását és annak egy közép-amerikai vámkedvezményről szóló jegyzőkönyvben történő rögzítését, a kétoldalú szabadkereskedelmi egyezményt és gazdasági integrációról szóló egyezményt (valamennyi tagország részvételével), valamint gazdasági társulási egyezményt Guatemala, El Salvador és Honduras között.

Az MCCA születésével különösen nagy változáson ment keresztül a tagországok mezőgazdasági szektora, ezen belül a növénytermesztés és az állattenyésztés. (ROSAS, 2001) Ez utóbbi fejlesztése területeket vont el a növénytermesztésben dogozóktól, ami az országon belüli nagyszámú migrációt eredményezett, vidékről a városokba. Az elvándorlás jelensége, karöltve a fél-diktatórikus politikai rendszerekkel és az USA folyamatos beavatkozási kísérletei elleni tiltakozással végül a közép-amerikai gerilla mozgalmak születéséhez és elterjedéséhez vezettek valamennyi érintett országban. Ezek a társadalmi turbulenciák viszont pont a célul kitűzött integrációs folyamatot hátráltatták (például az 1960-as évek végén Honduras politikai okokból kilépett az MCCA-ból) és egészen addig nem sikerült további eredményeket felmutatni a gazdasági unió vonatkozásában, míg helyre nem állt a régióon belüli béke.²¹

A Managuai Szerződés aláírása után az MCCA tagországok – az ALALC tagországokkal ellentétben – szerződésben kötötték ki a kereskedelmi termékeket szállító eszközök szabad forgalmát, valamint minden olyan infrastrukturális beruházás megvalósítását (útépítések, hidak építése, öntözőrendszerek építése, elektromos áram bevezetése, lakásépítés stb.), amelyek a közép-amerikai országok regionális fejlődését mozdították elő. Ezek a döntések olyan integrációs szervezőerőt jelentettek, amelyek túlmutattak a pusztán piaci mechanizmusokon és a szabad kereskedelem kizárólagosságán.

²⁰ Bizonyos termékeket speciális elbírálásban részesítettek.

²¹ Lásd a Contador csoport tevékenységét az 1980-as években.

Az MCCA első két évtizede a régió belüli export fokozatos növekedését hozta magával az 1980-as évek adósságkríziséig. 1980-ban 1.1 milliárd US \$ csúcsról azonban hat év alatt kevesebb, mint felére csökkent a tagországok közötti export volumene (450 millió US \$ 1986-ban). Ez a mélyrepülés csak az 1990-es években állt újra növekedési pályára már az „új” integrációs szemlélet hatására.

Régi regionalizmusok 1969-től a nyolcvanas évek elejéig

Latin-Amerikában, a *vineri* elméleti alapokon szerveződő integráció, az ALALC kudarcával végképp a megfeneklés jegyeit kezdte mutatni, ami a hetvenes évekre teljesen világossá tette: a szabad kereskedelem retorikáját hangoztató, ám a gyakorlatban protekcionista gazdaságpolitikákat alkalmazó kormányok nem vezethetik sikerre a folyamatban résztvevő országok integrációját.

Másrészt, a *cepalista* értelemben vett regionális integráció, a protekcionista gazdaságpolitikák regionális szintre történő emelése által a harmonikus fejlődés és a megfelelő gazdasági tér kialakításának lehetőségével biztatta a benne résztvevő tagországokat: optimálisabb gazdasági méretek kialakulásával, versenymechanizmusok követelményrendszerének harmonizálásával, gazdasági és politikai hatalom koncentrációjából fakadó negatívumok tompításával, társadalmi szervek érdekképviseleti-, harmonizálási-, döntőbírói funkcióinak a biztosításával, többek között (KÁDÁR, 1977).

Ez utóbbi megközelítés olyan újabb integrációs lépések megtételére készítette a latin-amerikai országokat, amelyek egészen az 1980-as évek adósság kríziséig éreztették hatásukat.

***Latin-Amerikai Szabadkereskedelmi Társulástól (ALALC) az Andok Paktumig*²²**

Az ALALC már a hatvanas évek végére a fejlődés megrekedésével szembesült, majd néhány évvel később teljesen megkérdőjeleződött a létjogosultsága, ugyanis az általa tervezett szabadkereskedelmi övezet megvalósítása kudarcot vallott.²³ A felszínre kerülő problémák orvoslására és a lehetséges kiút megtalálásának reményében az Andok régió országai Chile,

²² Teljes nevén: Cartagénai Szubregionális Kooperációs és Integrációs Egyezmény, röviden Andok Paktum.

²³ Erről az időszakról részletesen olvashatunk in: HELMUT, Janka ibdem. pp. 3-19.

Bolívia, Ecuador, Kolumbia és Peru, amelyhez 1972-ben Venezuela is csatlakozott, 1969-ben létrehozta az Andok Paktumot²⁴, ami az ALALC kudarcára adott regionális szintű válaszként értelmezhető. A tagországok célja volt a szabad kereskedelem megvalósításán túl olyan integrációs mechanizmusok létrehozása, amelyek által a kisebb és kevésbé versenyképes tagországok fejlődése is biztosított lehetett.

Az egyezmény aláírásától kezdve a tagországok céljai között szerepelt a szakpolitikák harmonizációja (tehát pont az, ami az ALALC esetében nem valósult meg); egy közös külső vám létrehozása; a régió belüli szabad kereskedelem előmozdítása, de nem tévesztve szem elől egy későbbi, fokozatosan megvalósítandó latin-amerikai közös piac lehetőségét sem; a közvetlen külföldi tőkebefektetések szabályozása; a nemzetközi munkamegosztás megszervezése, hogy ez által az egyes tagországokban kibontakozó ipar fejlődését előmozdítsák. A korszakot meghatározó gazdasági stratégiával messzemenően megegyeztek az egyezmény alapelvei: az importhelyettesítés modelljével, amit kormányprogramokkal próbáltak megvalósítani állami, majd később regionális szinten is.

Minden erőfeszítés ellenére az összes exportból a régió belüli export 1970-ben (tehát a megalakulás utáni első évben) csak 1.7%-al növekedett, 1979-ben is mindössze 4.5%-al. Az Andok Paktum ezen első időszakának szerény kereskedelmi mutatói több okkal magyarázhatóak. Az egyik, noha az egyezmény a régió belüli szabad kereskedelem megvalósítását tűzte ki célul, valójában mégis nagyon sok termék kiesett a védővámok liberalizációjából. A közös külső vám összehangolása sem valósult meg, mivel az egyes tagországok között nagy eltérések mutatkoztak saját gazdaságaik védelmét illetően, más szóval a regionális szintre emelt védekezés (regionális protekcionizmus) helyett továbbra is saját nemzetgazdaságaikat védték (protekcionizmus). Továbbá, a közösség által lefektetett termelési célok sem feleltek meg a tagországok kereskedelmi szükségleteinek. Később, az 1980-as évek elején, a nehézségeket tovább súlyosbították az adósság krízisből származó problémák, hiszen az adott országok végül képtelenek voltak a gazdaságaik működéséhez szükséges deviza keret előteremtésére: a védett ipari tevékenységeket elsősorban nyersanyag

²⁴ Ezt megelőzte az 1966-ban, ugyanezen hat ország által aláírt Bogotá-i Nyilatkozat, amellyel kezdetét vette az 1969-es egyezményt előkészítő tárgyalássorozat. Később, 1976-ban Chile kilépett az Andok Paktumból, majd Venezuela 2006-ban. Jelenleg Chile társult ország úgy az Andok Közösségben, mint a MERCOSUR-ban.

exportból származó deviza bevételekkel finanszírozták, ami tovább élezte a tagországok közötti versenyt, hiszen az Andok térség országai között a nyersanyagexportban jelentős átfedések voltak.

A 1980-as években ezek az események az Andok Paktum reformjához vezettek.²⁵

Latin-Amerikai Szabadkereskedelmi Társulástól (ALALC) a Latin-Amerikai Integráció Szövetség Szervezetéig (ALADI)

Az ALALC fentebb már elemzett működésképtelensége belső reformok megtételére készítette a társulásban résztvevő tagországok vezetőit, ami 1980-ban az ALADI (Latin-Amerikai Integráció Szövetség Szervezet) megalakulásához vezetett. Az egyezményt az ALALC tagországok Montevideóban írták alá, majd 1999-ben Kuba is csatlakozott a szervezethez. Ezzel az eseménnyel megszületett a XX. század második felének egyik legnagyobb hatású integrációs szervezete Latin-Amerikában.

Az ALADI fontosabb céljai: gazdasági és politikai pluralizmus, folyamatos konvergencia egy latin-amerikai közös piac felé, rugalmasság az integrációs folyamat kibontakozása során, egyes tagországok fejlettségi színvonala közötti különbségek figyelembe vétele, több kereskedelmi eszköz használata a tagországok érdekeinek közelítésében.²⁶ Továbbá, a közös piac megvalósulását három mechanizmuson keresztül szándékozik megvalósítani: regionális vámkedvezmény a tagországokból származó árukra harmadik országból érkezőkkel szemben; két vagy több ország részvételével a régió országai közötti regionális egyezmények kialakításának motivációjával; valamint részleges vámegegyezmények motivációjával. A szervezet szintén tekintettel van a gazdaságilag gyengébb tagországokra és nyitott más latin-amerikai országok belépésére (lásd Kuba este), valamint multilaterális kapcsolatokkal nyitott más integrációk felé is.

A korábbi hibákból tanulva az ALADI az ALALC-nál sokkal óvatosabban kezdte megközelíteni a kitűzött célokat, és sokkal összetettebb eszköztárat próbált meg használni

²⁵ Creamer, Germán (2008): *Regionalismo abierto en la Comunidad Andina: Creación o desviación de comercio?*, Columbia University y Tulane University, New York.

²⁶ Lásd bővebben in: www.aladi.org

annak megvalósítására, hogy a régió országai közötti gazdasági-kereskedelmi kapcsolatokat mélyítse. Ez lehetővé tette azt, hogy az ALADI, mint „esernyőegyezmény” létezzen, ami azt jelenti, hogy a tagországoknak igen nagy teret adott abban, hogy olyan gazdasági-kereskedelmi szempontokra helyezték a hangsúlyt, amelyek leginkább aktuálisak számukra. Sőt, azokat a szabadkereskedelmi egyezményeket, vagy két-, és háromoldalú kapcsolatokat is támogatta, amelyek végül nem az ALADI égisze alatt működtek tovább. Így, elősegítette más regionális integrációs folyamatok kibontakozását is, mint például a G 3 születését,²⁷ a MERCOSUR kialakulását. Ugyanakkor segítette a már létező integrációk reformját is, például az Andok Paktum újraaktiválását, többek között.

A szakértők véleménye szerint, ennek a „katalizátor” szerepnek két értelmezése létezik. Az egyik szerint az ALADI elősegítette a latin-amerikai integráció kibontakozását azáltal, hogy támogatta a szubkontinens szabadkereskedelmi és integrációs kezdeményezéseit. A másik értelmezés szerint pont az ellenkezőjét erősítette: a Latin-Amerikán belüli nagyobb széttagozottságot, hiszen a különböző regionális folyamatok erősödése egyrészt kirekesztő a nem tagországokkal szemben, másrészt erősíti a latin-amerikai országok közötti hierarchikus viszonyt, valamint tovább mélyíti a szubkontinens egyes területei között régóta fennálló megosztottságot.²⁸

Összességében azonban, az ALADI tevékenysége az 1980-as évektől a mai napig nagymértékben hozzájárul Latin-Amerika regionális folyamatainak alakulásához.

Új regionális folyamatok Latin-Amerikában (1980-as évek közepétől napjainkig)

Az 1980-as évek közepétől, az importhelyettesítő politikák nyilvánvaló megfeneklésével párhuzamosan, valamint a multilaterális kereskedelmi tendenciák (Világkereskedelmi Szervezet törekvéseinek) megrekedésével gyakorlatilag a világ egész területén elkezdődött egy „új típusú” regionalizációs hullám, amelynek főbb jellemzőit INOTAI (1994) munkája alapján a következő pontokban foglalható össze:

²⁷ Szabadkereskedelmi egyezmény Kolumbia, Mexikó és Venezuela között, amit az ALADI keretein belül írtak alá 1994-ben Cartagenában. Célja volt tíz éven belül a tagországok közötti kereskedelem liberalizálása.

²⁸ ROSAS, ibdem 169. oldal.

- Túlmutatnak a pusztán kereskedelmi szempontokon (pl. technológiák, beruházások, szolgáltatások, tőkeáramlás, munkaerő piaci kérdések stb. is előtérbe kerülnek).
- Különböző fejlettségi szintű nemzetgazdaságokat tömörítő gazdasági csoportosulásokról van szó (relatív biztonságot ad a tagországnak az odatartozás ténye).
- Az USA is bekapcsolódik ebbe a folyamatba (NAFTA születése), annak ellenére, hogy ez az ország volt a korábbi multilaterális gazdasági irányultság egyik élharcosa.
- A nem vám jellegű korlátozásokat is képes kezelni (a GATT csak a vámok lebontására törekedett).
- Megpróbálja kitölteni azt az űrt, amelyet a nemzetközi gazdaság különböző területeinek egyenetlen fejlődése vált ki.
- A tagországok közötti kapcsolatokat a liberális és szabadkereskedelmi elvek alapján fogalmazzák meg és nem a korábbi protekcionizmus alapján.

Ezek a változások és irányelvek természetesen nem kerülték el a latin-amerikai országokat sem, így a regionális folyamatok új hulláma a szubkontinens országai között is meghatározó integrációs tényezővé vált. Ez az időszak, egyrészt, mintegy a GATT és a WTO, szabad kereskedelmet multilaterális síkon előmozdítani szándékozó törekvéseinek eredménytelenségére adott regionális szinten megjelenő válaszként, másrészt, a protekcionista gazdaságpolitikák talaján született "regionális protekcionizmusok" (MCCA, PA) elégtelenségének elismeréseként értelmezhető. Ezt a helyzetet tovább erősítette a hidegháború vége, ami a latin-amerikai országok közötti kapcsolatok enyhülését hozta magával, így a diplomáciai, a gazdasági és a kereskedelmi közeledés feltételei váltak konkrétabbá.

Az első ilyen jellegű kezdeményezés a MERCOSUR későbbi születését előrevetítő 1985-ös argentin-brazil megegyezés, az Iguazú Akta aláírása volt (BOUZAS, 2005; ROSAS, 2001). Ezzel párhuzamosan születtek újjá, illetve belső reformokat valósítottak meg a már régebb óta működő regionális törekvések, mint a PA, az MCCA²⁹, és a CARICOM³⁰. Ú

²⁹ Az 1980-as évek változásainak szele elérte a Közép-Amerika Közös Piacot is. A változások kapcsán lásd részletesen in.: MOLNÁR, Gábor (2010): A SICA (Közép-Amerikai Integrációs Rendszer) rövid története, in.: A Déli Közös Piac (MERCOSUR) jelentősége a 20.-21. századi Latin-Amerika integrációs folyamataiban, 156-

A következő táblázatban olvasható a latin-amerikai országok között 1990-1994 között megkötött két-, vagy többoldalú szabadkereskedelmi egyezmények listáját:

Egyezmény	Év	Egyezmény	Év
1. Argentína - Brazília	1990	14. Brazília - Peru	1993
2. Bolívia – Uruguay	1991	15. Mexikó - CARICOM	1993
3. Argentína - Kolumbia	1991	16. Mexikó – Costa Rica	1994
4. MERCOSUR	1991	17. Bolívia - Brazília	1994
5. Chile – Mexikó	1991	18. Mexikó - Bolívia	1994
6. Chile – Argentína	1991	19. Chile - Bolívia	1994
7. Argentína – Bolívia	1992	20. Chile - Ecuador	1994
8. Bolívia – Peru	1992	21. Kolumbia – Venezuela - Mexikó	1994
9. Argentína – Venezuela	1992	22. Venezuela - CARICOM	1994
10. Argentína – Ecuador	1993	23. Kolumbia - CARICOM	1994
11. Bolívia – Chile	1993	24. Brazília - Venezuela	1994
12. Chile - Venezuela	1993	25. Bolívia - Paraguay	1994
13. Chile - Kolumbia	1993		

1. táblázat. 1990 – 1994 között megkötött szabadkereskedelmi egyezmények Latin-Amerikában és a Karib-térségben. Forrás: SELA, in.: ROSAS (2001).

ROSAS (2001, 184.p.) szerint ezek az egyezmények a NAFTA születésére adott válaszként értelmezhetőek, amelyek az exportárúk vonatkozásában fellépő sok „egyedi elbírálás”-sal együtt gyengítették az ALADI-t, vagyis a teljes latin-amerikai integrációt.

A továbbiakban két, egész Latin-Amerikát érintő új regionális gazdasági csoportot mutatok be: az 1990-es évek óta kétszeres megújuláson is átment Andok Paktumot³¹, valamint magát az „új típusú” latin-amerikai regionális folyamatok sorát elindító MERCOSUR-t.

159. oldal, Doktori Értekezés, Földtudományok Doktori Iskola, Földrajzi Intézet, PTE, Pécs. és ROSAS, ibdem, 176-179. oldal.

³⁰ Jelenleg 15 tagja van a Közösségnek, amely más regionális folyamatokhoz hasonlóan szintén lényegi változásokon ment keresztül az 1990-es években. A tagországokon kívül 5 társult tagország és 7 megfigyelő ország is részt vesz a folyamatban. 1997-ben a tagországok aláírták az I-es és a II-es Jegyzőkönyvet, valamint még kilenc későbbit, amelyekkel a Chaguaramasi Egyezményt módosították. Ezek célja a CARICOM egységes piac létrehozása volt. Az utóbbi 10-15 év során történt változásokkal kapcsolatban részletes információk olvashatók a www.caricom.org honlapon.

³¹ Az Andok Paktumban Mexikó és Panama is részt vesz, mint megfigyelő országok; valamint a MERCOSUR-ban Mexikó szintén megfigyelőként van jelen. Ezek a tények túlmutatnak Dél-Amerika határain.

Az Andok Paktumtól az Andok Közösségig (CAN)³²

Az 1990-es évek integrációs hullámának hevében, a kétoldalú szabadkereskedelmi egyezmények születésével párhuzamosan, a már több mint húsz éve létező Andok Paktum „újra aktiválását” figyelhetjük meg. Az „újra aktiválás” kifejezés jól tükrözi a valóságot, hiszen a nyolcvanas évek adósságkrízise az Andok régió országait sem kerülte el, aminek hatása szükségessé tette a szervezet újrastrukturálását. Különösen Peru gazdasága szembesült súlyos problémákkal – képtelen volt felhalmozódott adósságait fizetni – de hasonló volt a helyzet az egész Andok térségben. Így a nyolcvanas évek során az integráció kérdését minden esetben háttérbe szorította az egyes tagországok belső gazdasági problémáinak a megoldása. Ugyanakkor az Andok országok integrációs intézménye formálisan továbbra is létezett, de valójában nem valósította meg azokat a lehetőségeket, amelyek benne rejlettek.

Az „elveszett évtized” (1980-as évek) után az Andok Paktum újra aktiválása több lépcsőben történt. 1990-ben, az akkori öt tagország, Bolívia, Kolumbia, Ecuador, Peru és Venezuela aláírták a La Paz-i Aktát, amely az addigi integrációs eredmények további mélyítését tűzte ki célul, különös figyelmet szentelve a környezetvédelemnek. 1991-ben, a Guayaquili Egyezmény aláírásával előkészítették a közös külső vám bevezetését, valamint felgyorsították az Andok vámunió megvalósítását. Majd még ebben az évben aláírták a Baharona Aktát, amelyben 1992. január 1.-re hozták előre a közös külső vám bevezetését. A tervezett mélyebb integrációt azonban az újfent felmerülő nehézségek lassították, köztük a vámtarifák csökkentése körül kialakuló egyetértés hiánya, továbbá az integráció intézményeinek működéséhez szükséges éves kvóták fizetésének rendszeres csúszása, vagy a Peru és Ecuador között kiújuló határviták feszültsége, továbbá az *Alberto Fujimori* perui elnök hivatala körül kibontakozó politikai krízis (az 1990-es évek elején). Ezek a tények a régió országai közötti kapcsolatokat és a demokratikus elvek iránti bizalmat tovább gyengítették³³, ami jó példája annak, hogy a gazdasági és kereskedelmi folyamatok mennyire összefügghetnek a tagországok politikai instabilitásával, valamint a demokratikus berendezkedéssel, vagy éppen annak hiányával.

³² Comunidad Andina (CAN) jelentése: Andok Közösség.

³³ Lásd részletesen in: ROSAS, ibdem 172-173. oldalakon.

Az 1995-ben aláírt Trujillo Jegyzőkönyvvel átalakult az Andok Paktum intézmény rendszere is, és megszületett az Andok Közösség, valamint a résztvevő tagországok megalapították az Andok Integrációs Rendszert, amely számos szervezetből és intézményből áll. Az összejövetelen fogalmazódott meg az a célkitűzés, hogy a régió országai 2005-re létrehozzák a közös piacot. Korábban, 1993-tól Venezuela, Kolumbia, Ecuador és Bolívia között szabadkereskedelmi megállapodás lépett érvénybe, amelyhez 1997-től Peru is csatlakozott. 1995-től közös külső vám felállítását tervezték a tagországok (amit 1992-re nem sikerült megvalósítani). Ez utóbbi lépés az integráció mélyebb szintjét is jelentette egyben (Andok Vámunió).

Az utóbbi években azonban három Andok ország olyan, nemzetközi szinten is meghatározó lépéseket tett, amelyek tovább gyengítették a régió gazdasági és politikai kohézióját: 2005-ben Peru, majd 2006-ban Kolumbia is szabadkereskedelmi megállapodást írt alá az USA-val, valamint Venezuela 2006-os kilépésével négyre csökkent a tagországok száma, amivel az integráció közel egy harmad részét veszítette el úgy területi, mint gazdasági szempontból. Ezek az események nyilvánvalóvá tették azt, hogy továbbra is két integrációs modell létezik egymás mellett párhuzamosan a megmaradt Andok országok politikáiban: Kolumbia és Peru a „nyitott regionalizmus” elvét követi a teljes kereskedelmi liberalizáció megvalósításával, míg Ecuador és Bolívia továbbra is egy mélyebb regionális unióra (zárt regionalizmus) törekszik, amelynek nem a kereskedelem, hanem a szuverenitás áll a középpontjában.

Összességében az Andok Közösség fejlődése során három időszak különböztethető meg. Az első szakasz 1969-től 1980-ig tartott, mely időszakban a fő integrációs paradigma az importhelyettesítés volt. A második periódusban 1990-től 2006-ig a nyitott regionalizmusok integrációs modelljét alkalmazta az egyezményhez tartozó öt tagország, ami a kereskedelem liberalizációját jelentette. Végül a jelenlegi szakasz 2007-től, amit a fentebb említett kettősség jellemez (egyrészt, Peru és Kolumbia számára a nyitott regionalizmus modellje, másrészt Ecuador és Bolívia számára a zárt regionalizmus modellje meghatározó).

Ennek alapján az integráció jelenlegi dilemmája a következő kérdésben fogalmazható meg: a „kifelé”, vagy a „befelé” irányuló integrációs modell fog felülkerekedni az Andok országokban?³⁴

A MERCOSUR (Déli Közös Piac)

A fentebb már említett Iguazú Akta (amit ALADI égisze alatt írtak alá 1985-ben) születése után Argentína és Brazília meghatározó szerepével fokozatosan kibontakozó Déli Közös Piac (El Mercado Cumún del Sur, MERCOSUR) jelenti Latin-Amerika egyik legfontosabb és modellértékű új regionális folyamatát. Több szerző véleménye szerint (BENECKE, 1999; BOUZAS, 2005) az 1985-ös Iguazú Aktával egy új időszak kezdődött a latin-amerikai integrációk történetében. A MERCOSUR konkrét születése azonban az Asuncióni Egyezményhez köthető, amelyet 1991. március 26-án írtak alá. A gazdasági integráció jelenlegi tagországai Argentína, Brazília, Paraguay, Uruguay (1991) és Venezuela (2006). A tagországok mellett az egyezményhez társult országok: Bolívia, Chile, Ecuador, Kolumbia, Peru, valamint Mexikó. Ez utóbbi ország, mint megfigyelő vesz részt az integrációs folyamatban. A MERCOSUR összesen kb. 13 millió km²-es területen fekszik, amelyet, ha egy országnak tekintünk, akkor a világon a második legnagyobb területtel rendelkezik. Lakosság száma 282,4 millió (2011-es becslét adatok alapján). GDP-je U\$S 3194,2 milliárd, amivel 2010-ben a világon az 5. helyen található, ha egy országnak tekintjük. Hivatalos nyelvei: spanyol és a portugál.

A MERCOSUR célja, a tagországok közötti szabad kereskedelem és vámunió megvalósítása, a makrogazdaság politikáinak összehangolása³⁵, a különböző gazdasági szektorok egymást kiegészítő integrációja, valamint a javak, az állampolgárok és a tőke szabad áramlásának előmozdítása. Ezen kívül, a tagországok célul tűzték ki az egymás közötti és a társult országokkal mélyebb politikai és kulturális integráció megvalósítását is, valamint a tagországok gazdasági hatékonyságának és versenyképességének növelését. További közös

³⁴ A probléma részletes kifejtését lásd in: LORA FUENTES, Miguel (2007): *Cambian los paradigmas de integración en la Comunidad Andina*, Bolpress, Bolívia.

³⁵ A Montevideói Csúcstalálkozón 1999-ben harmonizálni szándékozták a kincstári deficitet, az inflációt, a kamatok szintjét, a külföldi adósságot, többek között. Ezen a találkozón részt vett Bolívia és Chile is, mint társult országok. Ez alkalommal Chile elérte azt, hogy a tagországokkal azonos bánásmódban részesítsék, ami nagy előrehaladást jelentett az együttműködő országok közötti bizalom további erősödésében.

célként jelent meg a környezetvédelem és a tagországok közötti közlekedési feltételek javítása.

Az utóbbi húsz év sikerei ellenére, több szempontból is gazdasági változásokra van szükség ahhoz, hogy a MERCOSUR tagországok a lefektetett integrációs célokat képesek legyenek megvalósítani. Köztük szerepel az ipari termelés újraaktiválása, a regionális termelési lánc kialakítása (gazdasági szempont), technológiai-tudományos koordináció megvalósítása, kommunikációs feltételek javítása, valamint a tagországok közötti közlekedési infrastruktúra javítása, továbbá a megújuló és régi energiaforrások használatának újragondolására.³⁶

A REAL 2006 „Amerika regionális integrációi – jelenlegi helyzetük és problémáik” munkacsoport által kidolgozott beszámoló szerint minden nehézség ellenére a MERCOSUR „nem egy kudarcot vallott projekt”, amelynek jövőjét elsősorban a két meghatározó tagország – Argentína és Brazília – közötti kapcsolatok alakulása fogják befolyásolni.³⁷

Ugyanakkor a világgazdaság egyre kiszámíthatatlanabb tendenciáinak hatását sem hanyagolhatjuk el a MERCOSUR további fejlődése szempontjából.

Új irány az új regionalizmuson belül: a latin-amerikai regionális folyamatok harmadik generációja

Latin-Amerikában az új évezred első évtizedében a regionális folyamatok kimerülésére adott válaszként jelent meg a regionális folyamatok harmadik generációja, melynek főbb jellemzőit OJEDA (2010) a következőkben foglalja össze:

- politikai szempontok előtérbe kerülése, ami összefügg azzal, hogy 2000 után több latin-amerikai országban baloldali kormány került hatalomra
- állami szereplők jelentősége újra fontossá válik, és egy visszatérés figyelhető meg a korábbi „desarrollista” szemlélethez, szemben a kereskedelmet liberalizáló szemlélettel

³⁶ RAPOPORT, M.- MUSACCHIO, A. (2006): Una opción de hierro: el MERCOSUR o provincias de un imperio, REAL 2006, Wien.

³⁷ REAL 2006, Reacciones Europa – América Latina, Grupo de trabajo 1, Integración regional en las Américas – estado actual y problemas, Viena (manuscrito), Wien.

- jellemző olyan intézmények létrehozása és közös politikák megvalósítása, amelyek a kooperációt nem csak a kereskedelem területén erősítik
- nagyobb figyelmet szentelnek a szociális kérdéseknek (nem hagyományos szektor), az egyes országok közötti fejlődési aszimmetriák problémájának, az integráció valamint a szegénység és a társadalmi egyenlőtlenség csökkentése közötti kapcsolatnak (társadalmi igazságosság)
- nagyobb figyelem összpontosul az infrastruktúra kérdéseinek
- nagyobb hangsúlyt kap az energetika kérdése (szintén nem hagyományos szektor) és ezen a téren egymást kiegészítő projektek

A poszt liberálisnak is nevezett harmadik generációs latin-amerikai regionalizmusok megjelenése nem köthető konkrét dátumhoz. Az új regionális folyamatok újragondolását, azok belső átalakulását jelentik a dél-dél közötti kooperációs tengely mentén. OJEDA (2010) az ALBA³⁸, az UNASUR, és a Banco del Sur megjelenését ehhez az integrációs hullámhoz sorolja.

LANGENHOVE (2005) a regionalizmusok harmadik generációján a regionális folyamatok egymás közötti kapcsolatainak kibontakozását érti, ami világviszonylatban valóban jellemző, ugyanakkor Latin-Amerikában más fejlődési irányt találunk. Noha, a regionális folyamatok közötti kapcsolatok egyre mélyebbek és gyakoribbak, Latin-Amerikán belül a CAN és a MERCOSUR társulási egyezményen kívül még nem született jelentősebb megállapodás az egyes integrációs folyamatok között. Továbbá, mélyinterjúkban és számos informális beszélgetésben latin-amerikai diplomaták számolnak be az egyes integrációk közötti valódi tárgyalások menetéről, amelyek továbbra is legtöbb esetben egy-egy ország közötti bontakoznak ki, nem egyszer a hivatalos tárgyalások szünetében.

³⁸ Bolívari Alternativa a Mi Amerikánk Népei Részére, 2004-ben Havannában alakult. Tagországok: Kuba, Venezuela, Bolívia, Nicaragua, Honduras, Dominika, Saint Vicente és Grenada, Ecuador. Részletes információ a szervezetről a <http://www.alternativabolivariana.org/> honlapon olvasható.

Összegzés

A latin-amerikai országok között kibontakozó integrációs törekvések, noha közel két évszázados múltra tekintenek vissza, mégis csak a XX. század második felére váltak konkrét projektekké. Amint azt tanulmányom hangsúlyozza, ezek a törekvések nem merev gazdasági és kereskedelmi intézményeket jelentettek és jelentenek, hanem az elmúlt évtizedek során formálódó gazdasági integrációs folyamatok hullámain, egyes országok között állandóan változó gazdasági kapcsolatokat, amelyek a világgazdaság, és a nemzetközi szervezetek hatására (például a CEPAL), valamint az egyes országok belső helyzetének függvényében erősödtek, vagy gyengültek, esetleg néhány év leforgása alatt teljesen új irányt vettek a korábbiakhoz képest.

Az utóbbi évtizedek tapasztalatai azt mutatják, hogy a szubkontinensen alkalmazott integrációs modellek abszolút értelemben történő alkalmazása (lásd. protekcionizmus – importhelyettesítő gazdaságpolitikák; liberalizmus – szabad kereskedelem) minden esetben sokkal több megválaszolatlan kérdést hagytak maguk után, mintsem konkrét megoldásokat jelentettek volna a felmerülő gazdasági és társadalmi problémákra.

A latin-amerikai integrációk kapcsán felmerülő legfontosabb kérdés úgy a jelenben, mint a következő évtizedek során minden bizonnyal abban foglalható össze, hogy a latinamerikanizmus történelmi-filozófiai megközelítését alapul véve megvalósítható-e olyan integrációs gyakorlat, amely sikerre viheti a latin-amerikai országok közötti integrációt, vagy az eddigi próbálkozások kudarcából okulva teljesen más megközelítésből, a latinamerikanizmustól eltérő alapokon kell megszervezni a nagytérség integrációját. Ez lehet például a pánamerikanizmus alapján, de már levonva a tanulságokat az ALCA eddigi kudarcából.

A regionális folyamatok „harmadik hullámaként” ismert „integrációk közötti integráció” egy újabb lehetőséget jelenthet Latin-Amerika gazdasági tömörülései számára. A világon először a CAN és a MERCOSUR között írtak alá Gazdasági Kiegészítő Egyezményt (2002) két gazdasági blokk között. Ez a közeledés lényegében az UNASUR (Dél-Amerika Nemzetek Uniója) politikai, gazdasági és kereskedelmi projektje felé orientálja a „déli tölcser” országait,

aminek sikere, vagy kudarca néhány éven belül nyilvánvaló lesz, éreztetve hatását egész Latin-Amerikában.

Felhasznált szakirodalom:

- AHUMADA, Consuelo (1998): El Modelo Neoliberal y su impacto en la sociedad colombiana, El Áncora Editores, Bogotá.
- BENECKE, Dieter, W. (1999): Relación entre la Unión Europea y el MERCOSUR, in: Diálogo Científico, Vol. 8, No. 1, Instituto de Colaboración Científica, Tübingen.
- BOUZAS, R (2005): El „nuevo regionalismo” y el área de libre comercio de las Américas: un enfoque menos indulgente, in: Revista de la CEPAL 85, 2005. Abril.
- CREAMER, Germán (2008): Regionalismo abierto en la Comunidad Andina: Creación o desviación de comercio?, Columbia University y Tulane University, New York.
- HELMUT, Janka (1975): ALALC: Ilusión o posibilidad?, in: Nueva Sociedad N°. 19-20, Julio-Octubre.
- INOTAI, András (1994): Az új regionalizmus a világgazdaságban. In.: Külgazdaság, 1994/1., 28-44. oldal.
- KÁDÁR, Béla (1977): Latin – Amerika gazdasági dilemmái, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- LORA FUENTES, Miguel (2007): Cambian los paradigmas de integración en la Comunidad Andina, Bolpress, Bolívia.
- MOLNÁR, Gábor (2002): Mélyinterjú Carlos Mosca doval, Jefe del Sector Económico y Comercial, Embajada de Brasil en Bogotá (manuscrito).
- MOLNÁR, Gábor (2006): Los pilares teóricos del MERCOSUR, in: V. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia kötet, Pécs, PTE.
- MOLNÁR, Gábor (2007): Japán-Mexikó közötti kétoldalú kapcsolatok alakulása a '80-as évek végétől 2000-ig, Belvedere, Belvedere Meridionale alapítvány, XIX. évfolyam, 3-4. szám, pp. 80-96., Szeged.
- MOLNÁR, Gábor (2010): A Déli Közös Piac (MERCOSUR) jelentősége a 20.-21. századi Latin-Amerika integrációs folyamataiban, Doktori Értekezés, Földtudományok Doktori Iskola, Földrajzi Intézet, PTE, Pécs.
- MOLNÁR, Gábor (2011): Los cambios en el espacio de los procesos regionales de América Latina, UGI 2011 – Chile, Santiago.
- OJEDA, Tahina (2010): La cooperación sur-sur y la regionalización en América Latina: el despertar de un gigante dormido, in.: Relaciones Internacionales, núm. 15, octubre de 2010, GERI – UAM.
- PALOTÁS, László (2002): Az európai kereskedelmi befolyás változásai Latin-Amerikában in: Szabó – Ölbei – Wilhelm: Anyaországok és (volt) gyarmataik 1. Afrika – Amerika – Ázsia Universitas Munkacsoport, Konferencia kötet, Pécs.

RAPOPORT, Mario - MUSACCHIO, Andrés (2006): Una opción de hierro: el MERCOSUR o provincias de un imperio, REAL 2006, Wien.

REAL 2006, Relaciones Europa – América Latina, Grupo de trabajo 1, Integración regional en las Américas – estado actual y problemas, Viena (manuscrito)

ROSAS, María Cristina (2001): La economía internacional en el siglo XXI., Mexico, UNAM.

SHIGERU, Kochi (2007): La Economía Política de las Relaciones México-Japón en el contexto del TLCAN, Kobe University, in.:

http://www1.tau.ac.il/eial/index.php?option=com_content&task=view&id=575&Itemid=226

SOROS, György (1998): La crisis del capitalismo global, Barcelona, Plaza y Janes.

TÓTH, József – GOLOBICS, Pál (2002): A nemzetközi regionális együttműködés egyes elméleti kérdései, 151-161. oldal. in.: ABONYINÉ, P.J. – BECSEI, J. – KOVÁCS, Cs. (Szerk.) (2002): A magyar társadalomföldrajzi kutatás gondolatvilága, Ipszilon Kiadó és Pedagógiai Szolgáltató Kft., Szeged.

Felhasznált honlapok

<http://www.agrocadenas.gov.co> (2008)

<http://www.aladi.org> (2008)

<http://www.alternativabolivariana.org/> (2008)

<http://www.caricom.org> (2008)

<http://www.cia.goc> (2011)

<http://www.sela.org/view/index.asp?ms=258> (2011)